

SNM – MÚZEUM RUSÍNSKEJ KULTÚRY V PREŠOVE

Luba KRÁĽOVÁ

Trochu z histórie múzea

Prejavom vôle rusínskeho obyvateľstva je rozhodnutie Ministerstva kultúry (MK) SR č. 5631/2006-110/21651 z 11. decembra 2006 zriadiť prostredníctvom zmeny organizačnej štruktúry Slovenského národného múzea (SNM) v Bratislave s účinnosťou od 1. januára 2007 samostatný organizačný útvar – Múzeum rusínskej kultúry v Prešove.

SNM – Múzeum rusínskej kultúry (MRK) v Prešove bolo pre verejnosť sprístupnené 21. februára 2008 v prenajatých priestoroch na ul. Masarykovej č. 10 na najvyššom, ôsmom poschodí v budove Poľnostav, pri objekte Slovenskej sporiteľne v Prešove v dvoch miestnostiach.

SNM – MRK v Prešove sa od svojho vzniku usilovalo získať vlastné priestory a na základe žiadosti mu bola pridelená, vtedy v Prešove jediná budova, ktorá sa nachádzala v areáli Kasární A. Zápotockého v Prešove. Záujemcov o túto budovu vtedy aj teraz je dosť, no získalo ju MK SR a odovzdalo ju SNM pre potreby prezentovania rusínskej kultúry, a avšak bez následnej väčšej rekonštrukcie priestorov bývalých kasární na priestory spôsobilé na múzejnícku činnosť.

Súčasná sídelná budova SNM – MRK bola pridelená na základe preberajúceho protokolu 28. decembra 2011 – odvtedy budova patrí do správy múzea.

Školská mládež po návšteve Múzea rusínskej kultúry v Prešove

Sťahovanie do novej budovy sa ukončilo v polovici roka 2012. Dňa 30. decembra 2013 po 7000-eurovej dotácii mimo bežného rozpočtu na mzdy pracovníkov múzea a prevádzku troch bývalých budov kasární z kapitoly MK SR bola oficiálne otvorená činnosť SNM - Múzea rusínskej kultúry v Prešove v novej sídelnej budove na Ul. Masarykovej, č. 20.

Od roku 2013 sa pracovalo na projekte súvisiaceho s vypracovaním stavebného zámeru na rekonštrukciu budovy múzea. Projekt na rekonštrukciu budovy SNM – MRK bol odovzdaný vo februári 2015, no nebol kvôli sume projektu a odmene pre architekta (210 000 eur) na MK SR prijatý.

O činnosti SNM – MRK v Prešove v súčasnosti

SNM – MRK v Prešove poskytuje metodickú, koordinačnú, informačnú a vzdelávaciu činnosť v oblasti múzejníctva pre rusínske i nerusínske obyvateľstvo SR.

Históriu Rusínov predstavuje vo svojej stálej etnografickej, sakrálnej a historickej výstave (pravda, v oklieštenej podobe – v štyroch miestnostiach, ktoré sú sprístupnené na výstavné účely), talent rusínskych umelcov výtvarného, hudobného, dramatického umenia predstavuje v krátkodobých výstavách vždy s kultúrnym programom rusínskych umelcov.

Činnosť múzea plánujeme zamerať aj na dokumentovanie života súčasných Rusínov v ich vlastných obciach a terénnou prácou zisťovať, ako silne sú Rusíni na Slovensku asimilovaní s majoritným obyvateľstvom a koľko z našej vlastnej kultúry sme si ešte v pôvodných sídlach zachovali. Budeme sa taktiež usilovať o prezentovanie tragickej histórie Rusínov v 20. storočí (prvý koncentračný tábor v Európe – v roku 1917 – Thalerhof – na území letiska pri rakúskom Grazi, pripojenie Podkarpatskej Rusi k Československu 10. septembra 1919 a anexia Podkarpatskej Rusi Sovietskym zväzom v roku 1945, zákaz rusínskej národnosti a gréckokatolíckej cirkvi v roku 1950, etnocída Lemkov v Poľsku – v rokoch 1944, 1945 a Akcia Visla v roku 1947...), ako aj obrodenie nášho národnostného života po roku 1990 – na Slovensku,

Z výstavy insitného rusínskeho maliara Michala Sirika, ktorý pochádzal z obce Sterkovec, dnes časť Čabín v okrese Medzilaborce

*Prezidentka SR Zuzana Čaputová na návšteve
v SNM – Múzeu rusínskej kultúry v Prešove*

ale aj v Poľsku, mapovanie nelichotivej situácie Rusínov na Ukrajine, kde dodnes nie sú uznanou národnostnou menšinou.

Od 5. septembra do 30. novembra 2019 bola v priestoroch SNM – MRK sprístupnená verejnosti výstava obrazov rusínskeho inšitného maliara Michala Sirika (1925 – 2012), ktorý pochádzal z obce Sterkovce, dnes časti Čabalovce v okrese Medzilaborce. Zobrazil tradičný život svojej rodnej obce, pričom patril k rusínskym optantom (žil v mestách Kvasilov a Užhorod na Ukrajine, kde pracoval ako šofér) a po presťahovaní naspäť do vlasti v 60. rokoch 20. storočia pracoval v Medzilaborciach ako stolár. Až krátko pred odchodom do dôchodku a po odchode do dôchodku v roku 1983 začal intenzívne maľovať – a to detailné výjavy zo svojho detstva a mladosti pred dru-

hou svetovou vojnou vo svojej obci, ako aj výjavy zo starého Humenného, starých Medzilaborciac, starého Prešova a dokonca starej Bratislavy. Veľmi silný je v jeho tvorbe aj cyklus Deportácie Židov, ktoré si pamätal z roku 1942 na medzilaboreckej železničnej stanici a detailne ich na svojich obrazoch zobrazil.

Do konca roku 2019 sme pripravili v múzeu nový produkt – Medailón rusínskej osobnosti, a to 17. septembra 2019 o rusínskom aktivisti Gabrielovi Beskydovi, potomkovi slávneho rusínskeho rodu Beskydovcov, pri príležitosti jeho 90. narodenín, 9. októbra 2019 – o živote a tvorbe významnej rusínskej speváčky ľudových rusínskych a šarišských piesní a slovenských a rusínskych duchovných piesní – Anny Servickej.

Dňa 12. novembra 2019 sme pripravili ďalší nový produkt v múzeu, a to Múzeum obci Obec múzeu, prezentovaním štyroch rusínskych obcí v múzeu, a to obce Radvaň nad Laborcom, Volica, Zbudská Belá a Valentovce z okresu Medzilaborce. Predstavili sme ich históriu a kultúru obyvateľom Prešova a jeho okolia. Starostovia všetkých štyroch obcí poukázali na svoje súčasné problémy, s ktorými sa stretávajú takmer všetky rusínske obce na severovýchode Slovenska, a to masívne vysťahovalectvo mladých ľudí do iných častí Slovenska alebo Európy, silná asimilácia s majoritným slovenským národom, nedostatok práce v regióne, chudoba starých

ľudí, ich osamelosť a mnohé iné problémy, s ktorými sa boria malé obce hlavne na severovýchode Slovenska, ktorý koncentrovane obývajú hlavne Rusíni.

Od 21. novembra 2019 do 21. januára 2020 sme pre verejnosť pripravili zaujímavú, emotívne silne nabitú výstavu Starina – voda viery. Koncepcia výstavy zahŕňa výber z prezentácie troch dokumentárno-fotografických projektov, ústrednou témou ktorých je oblasť terajšej vodnej nádrže Starina a život vysídlencov rusínskej národnosti z dedín Starina, Dara, Ruské, Smolník, Veľká Poľana, Ostružnica, Zvala. Ide o projekty Rusnáci (2006 – 2007) Lucie Nimcovej, Rusíni (1996 – 2010) autorov Jozef Ondzik a Tomáš Leňo a Svedectvo spod Pľaše (2011 – 2016) Márie Miškovej a Jozefa Lauruského. Súčasťou výstavy je aj premietanie dvoch dokumentárnych filmov vytvorených na základe osobných svedectiev o vysťahúvaní a vysťahovaní a najnovšieho filmu natočenom potápačmi z dna Starinskej priehrady. Čo vlastne ostalo po bývalej strediskovej obci Starina pod vodou? Výstava je venovaná 30. výročiu prevádzky Starinskej priehrady a je zameraná na vzdanie holdu všetkým, ktorí museli opustiť svoje domovy.

V súvislosti s prestavbou prízemných priestorov múzea na galerijné priestory sme museli veľmi neradi zrušiť prezentáciu života a tvorby významného slovenského grafika a maliara rusínskeho pôvodu – Oresta Dubaya pri príležitosti jeho 100. výročia narodenia. Spolu s výstavou Dubayovej tvorby sme chceli predstaviť celý rodostrom mnohopočetnej a vzdelanej rodiny Dubayovcov, pochádzajúcich z obce Veľká Poľana v okrese Snina, obce zlikvidovanej kvôli výstavbe vodnej nádrže Starina. Rodina Dubayovcov je krásnym príkladom húževnatosti Rusínov a ich túžby po vzdelaní – už pred sto rokmi. Výstavu Dubayovci sme preniesli na jún 2020.

Dňa 17. decembra 2019 bude v múzeu predstavená obec Ňagov a vianočné zvyky v nej. Premiéru v našom múzeu bude mať folklórna skupina Záruba, obnovená po niekoľkých rokoch. Zároveň pozývame návštevníkov múzea v ten deň na vianočnú kapustnicu.

Začiatkom roka 2020 pripravujeme tri podujatia: 9. januára – Medailón rusínskej osobnosti – Vasil Turok – dramaturg rusínskeho divadla aj obrodzenia po roku 1990; 16. januára – Srna v neraji – čítanie z lyrickej poézie rusínskej multitalentovanej umelkyne Daniely Kaprálovej a 30. januára – Džez v múzeu – medailón významného džezového klaviristu európskeho formátu, Pavla Morochoviča, pochádzajúceho z obce Pčoliné v okrese Snina, ktorý dnes žije a tvorí v Rakúsku, na Slovensku a vo Švajčiarsku.